

UDK: 811.512.133, 271.2

Burxon ABDULXAYROV,
Milliy rassomlik va dizayn instituti dotsenti, filologiya fanlari nomzodi
E-mail: abdulxayrov@list.ru

Toshkent kimyo-texnologiyalari instituti dotsenti, f.f.n. G.Tavaldiyeva taqrizi asosida

ON THE SOCIAL IMPORTANCE OF THE DEVELOPMENT OF SPEECH CULTURE

Annotation

This article emphasizes the importance of developing a culture of speech in public life. It is known that mastering a culture of speech is a complex process that requires, in addition to attention, a lot of time, knowledge and skills. However, its role in human cultural activity is incomparable. The article examines the role of speech culture in the spheres of general culture, education and upbringing, as well as its correctness, purity, the importance of observing the norms of the literary language in achieving it.

Key words: Speech culture, literary language, literary norm, dialect, oral speech, written speech, literary style.

О СОЦИАЛЬНОЙ ЗНАЧИМОСТИ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРЫ РЕЧИ

Аннотация

В данной статье подчеркивается важность развития культуры речи в общественной жизни. Известно, что овладение культурой речи – сложный процесс, требующий помимо внимания много времени, знаний и умений. Однако его роль в культурной деятельности человека бесподобна. В статье рассматривается роль культуры речи в сферах общей культуры, образования и воспитания, а также ее правильность, чистота, важность соблюдения норм литературного языка в ее достижении.

Ключевые слова: Культура речи, литературный язык, литературная норма, диалект, устная речь, письменная речь, литературный стиль.

NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY AHAMIYATIGA DOIR

Annotation

Ushbu maqolada nutq madaniyatini rivojlantirishning ijtimoiy hayotdagi ahamiyati yoritilgan. Ma'lumki, nutq madaniyatini o'zlashtirish insondan diqqat-e'tibordan tashqari bilim va ko'nikma hamda ko'p vaqt talab qiladigan murakkab jarayon hisoblanadi. Biroq uning inson madaniy faoliyatida tutgan o'rni beqiyosdir. Maqolada nutq madaniyatining umummadaniyat, ta'lim, tarbiya sohalarida tutgan o'rni, shuningdek, uning to'g'riligi, sofligi, unga erishishda adabiy til me'yorlariga rioya qilinishining ahamiyati masalalari tadqiq etilgan.

Kalit so'zlar: Nutq madaniyati, adabiy til, adabiy me'yor, sheva, og'zaki nutq, yozma nutq, adabiy uslub.

Kirish. Nutq madaniyati – bu, eng avvalo, til me'yorlarini (talaffuz, urg'u, so'zlar boyligidan o'rinli foydalanish) bilish, shuningdek, turli xil muloqot va tilning barcha ekspressiv vositalaridan foydalanish qobiliyatini o'zlashtirganlik darajasidir.

Bundan tashqari, nutq madaniyati ona tilini muhofaza qilish, uning tarixi va kelajagi haqida qayg'urish, o'zbek adabiy tilini egallash va takomillashtirishga qaratilgan alohida tilshunoslik fanidir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. 20-asrda o'zbek tilshunoslaridan Alibek Rustamov, Ernest Begmatov, Yormat Tojiyev, T.Qudratov, N.Bekmirzayev va ularning ko'plab shogirdlari “nutq madaniyati” yoki “nutq madaniyati” atamallari bilan ifodalangan hodisalar to'plamini to'liqroq va kengroq tadqiq etdilar. Shunday qilib bu atama o'zbek tilshunosligidan mustahkam o'rin oldi. Bu atamaning demarkatsiyasi ham mavjud bo'lib, u bu yangi bilim sohasini tan olishni taqazo etadi. Bu fanning vazifasi nutq madaniyati va uning haqiqiy xususiyatlari majmuini chuqur o'rganishdir.

Tadqiqot metodologiyasi. Nutq madaniyati muloqot madaniyati o'laroq umumiy madaniyatning muhim bir qismi hisoblanadi. Chunki har bir insonning nutqiy madaniyati tilni bilish darajasi bilan belgilanadi. Nutq madaniyatini tavsiflashning qiyinligi uning tarkibiy qismlari boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liq ekanligi bilan bog'lanadi.

Nutq madaniyatining o'rganish ob'ekti muayyan til og'zaki va yozma shaklining me'yor talablariga javob berishini tekshirish va targ'ib qilishdir.

Nutq madaniyati – nutqning adabiy til me'yorlariga muvofiqlik darajasi bo'lib, tilni madaniyat quroli sifatida takomillashtirishga qaratilgan. Unda adabiy tilni me'yorlashtirish muammolari, ya'ni nutq to'g'riligining o'ziga xos me'yor va mezonlari har taraflama o'rganiladi.

Binobarin, nutq madaniyati – bu nutq madaniyatining umumiyliги va uning kommunikativ fazilatlarini tizimi haqidagi lingvistik bilimlar sohasidir.

Tahlil va natijalar. Shuningdek, nutq madaniyati – bu muayyan vaziyatni hisobga olgan holda va topshiriqqa muvofiq qabul qiluvchiga eng yaxshi ta'sir ko'rsatadigan fazilatlar yig'indisidir.

Bularga quyidagilar kiradi:

- nutqning boyligi (xilma-xilligi);
- uning sofligi;
- ifodaliligi
- tushunariligi;
- aniqlik va to'g'riligi.

Ushbu ta'riflardan ko'rinib turibdiki, nutq madaniyati “nutqning to'g'riligi” tushunchasi bilangina cheklanib qolmaydi. Aksincha yuqoridagi ta'riflardan “nutq madaniyati” tushunchasi tilning taraqqiyoti va rivojlanish qonuniyatlari, shuningdek, nutqiy faoliyat bilan chambarchas bog'liq hodisa ekanligi anglashiladi.

Nutq madaniyati nutqiy muloqot jarayonida lingvistik vositalarni tanlash, ulardan foydalanishni tartibga solish ko'nikmalarini rivojlantiradi va ulardan nutq amaliyotida foydalanishda ongli munosabatni shakllantirishga yordam beradi.

“Nutq madaniyati” tushunchasi adabiy til me'yorlarini (talaffuz, urg'u, so'zlardan foydalanish qoidalari, grammatika, stilistika) o'zlashtirishni, shuningdek, turli xil muloqot sharoitida til vositalaridan maqsadga muvofiq foydalanish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

“Nutq madaniyati” atamasi, bir tomondan, ijtimoiy va lingvistik voqelikning o'ziga xos hodisasini belgilash, ikkinchi tomondan esa, ushbu hodisani o'rganadigan fan sifatida o'quv intizomini belgilash uchun ishlatiladi. Nutq madaniyati stilistika – adabiy tilning ekspressiv vositalari va funksional uslublari haqidagi fan bilan ham chambarchas bog'liqdir.

Shu o'rinda nutq madaniyatini egallash borasida muhim o'rin tutadigan adabiy til haqida ham to'xtalib o'tishga to'g'ri keladi. Zero, adabiy til xalq tilining eng yuqori, qayta ishlangan shaklidir. Adabiy til, alohida vakolatga ega bo'lib, kitob tili vazifasini bajaradi va ta'limning predmeti hisoblanadi.

Adabiy til milliy tilning kodlanmagan turlari - shahar xalqi tili, hududiy va ijtimoiy dialektlarga qarama-qarshidir. Tilning bu turlari cheklangan foydalanish sohalariga ega bo'lib, me'yorlar bilan tartibga solinmaydi, va birinchi navbatda, og'zaki nutq bilan bog'liqlik kasb etadi.

Adabiy tilning ikkita – og'zaki va yozma shakli bor. Og'zaki nutq – bu yozma nutqdan oldin paydo bo'lgan nutq hisoblanadi. Yozma nutq esa keyinchalik jamiyatning o'qimishli qatlami tomonidan ishlanib yaratilgan, til qoidalari rioya etilib yoziladigan nutq shaklidir.

Yozma nutqda to'g'ridan-to'g'ri suhbatdosh bo'lmagani uchun undagi barcha ma'lumotlar to'liq va grammatik tarzda ifodalinishi kerak bo'ladi. Yozma nutq o'quvchining muloqot holati to'g'risidagi bilimini yoki og'zaki aloqani nazarda tutmaydi, u yuz ifodalari, imo-ishoralar yoki intonatsiya vositalariga ham ega emas.

Og'zaki nutq oldindan tayyorlanmagan bo'ladi. Yozma nutq esa har doim matnni oldindan tayyorlab olishni nazarda tutadi.

Zamonaviy o'zbek adabiy tili aloqaning turli sohalarida qo'llaniladi. Bu sohalarning har biri o'zining nutqiy xususiyatlari va vazifalari bilan ajralib turadigan adabiy tilning alohida uslublarga ega. Ushbu uslublarning funksional uslublari hisoblanadi. Zamonaviy o'zbek adabiy tilida beshta funksional uslublarning ajralib turadi. Bular: 1. So'zlashuv; 2. Ilmiy; 3. Rasmiy; 4. Badiiy; 5. Publitsistik uslublardir. Ushbu uslublarning har biri og'zaki va yozma nutqda ifodalinishi mumkin.

So'zlashuv uslubi asosan nutqning og'zaki shakliga xos bo'lsa, qolgan uslublarning yozma shakl bilan bog'liq bo'ladi.

Nutqning asosiy sifatleri. So'zlovchining so'z boyligi va uning xilma-xilligi haqida to'xtalganda, bir odamning so'z boyligi va u qancha bo'lishi kerak? degan savol o'rta qo'yiladi. Bu savolga aniq javob berish juda qiyin. Ba'zi tadqiqotchilarning fikricha, zamonaviy insonning so'z boyligi, odatda, 5–6 mingdan oshmaydi, boshqalarga ko'ra esa, u 9–10 mingga yetadi.

Notiq o'z fikrini aniq va ravshan ifodalashi uchun yetarlicha so'z zaxirasiga ega bo'lishi va bu zaxirani kengaytirish haqida doimiy qayg'urishi hamda ona tili boyliklaridan foydalanishga harakat qilishi lozimdir.

Nutq madaniyatining yana bir ajralmas sharti uning sofligidir.

Nutqning sofliigi – bu nutqda keraksiz, begona va parazit so'zlarning yo'qligi hisoblanadi.

Nutqdagi begona va parazit so'zlar hech qanday semantik yukka ega emas va ularda informativlik ham yo'q.

Ular shunchaki ma'ruzachining nutqini to'sib qo'yadi. Ular idrok etishni qiyinlashtiradi va e'tiborni bayonot mazmunidan chalg'itadi.

Nutqning yana bir xususiyati uning yorqinligi, obrazlilik va ifodaliligi bilan belgilanadi.

Ma'ruzachi nafaqat tinglovchilarning ongiga, balki his-tuyg'ulari va tasavvurlariga ham ta'sir qilishi kerak. Obrazlilik tasviriy va emotsionallikni oshirishi natijasida nutqning ta'sirchanligi hamda yaxshiroq tushunilishi, idrok etilishi va esda saqlanishiga yordam beradi. Bu esa tinglovchiga estetik zavq beradi.

Binobarin, barcha davrlarning atoqli so'z ustalari, yirik jamoat va siyosiy arboblari, taniqli olimlar, ma'ruzachilar o'z nutqlarining obrazlilikiga katta e'tibor qaratganlar.

Shuningdek, aniqlik va tushunarlilik ham nutq madaniyatining muhim belgisidir.

Nutqning ravshanligi va tushunarlilik ko'p jihatdan til leksik tarkibining turli qatlamlaridan to'g'ri foydalanishga bog'liq. Atamalar, xorijiy so'zlar, dialektizmalar, jargonlar, professionalizmalar, istorizmalar, arxaizmalar, neologizmalar cheklangan doiralarda qo'llaniladigan so'zlar bo'lib, notiq ulardan foydalanishda motivatsiyani nazarda tutishi kerak.

Nutqning yana bir muhim xususiyati uning aniqlik sifatidir.

Aniqlik nutq madaniyatining belgisi sifatida notiqning aniq fikrlash qobiliyati bilan belgilanadi. Chunonchi, notiq nutq mavzusi va o'zbek tili qonunlarini yaxshi bilishi kerak. Nutqning aniqligi ko'pincha polisemantik so'zlar, sinonimlar, antonimlar va omonimlardan to'g'ri foydalanish bilan ham bog'liq bo'ladi. Leksik vositalarni tanlashda quyidagi omillarni hisobga olish tavsiya etiladi:

- so'zning ma'nosi;
- uning aniqligi;
- boshqa so'zlar bilan muvofiqligi;
- hissiy ekspressiv rang berilishi;
- stilistik xususiyatlari;
- foydalanish doirasi;
- affiks grammatik shaklining o'ziga xosligi.

Leksik vositalarni tanlashning asosiy mezonlariga rioya qilmaslik so'zni ishlatishda xatolarga olib keladi. Bunday xatoning eng tipik ko'rinishi – bu so'zlarning o'zlariga uchun odatiy bo'lmagan ma'noda qo'llanilishi bo'lib, u kontekst tomonidan bartaraf etilmagan polisemiyali noaniqlikni keltirib chiqaradi. Bunga paronimlarni almashtirish, so'zlarni stilistik baholashdagi xatolar, so'z birikmalari bilan bog'liq chalkashliklar, universal ma'noga ega so'zlardan foydalanish va hokozolar kiradi.

Notiqqa qo'yiladigan talablarni qisqacha quyidagicha ifodalash mumkin:

1. O'zbek tili grammatikasini mukammal bilish;
2. Notiqlik san'ati va nutq madaniyati haqidagi adabiyotlardan xabardorlik;
3. Orfoepik me'yorlarni o'zlashtirish, ya'ni har bir tovushni, har bir so'zni, har bir iborani aniq ifodalash, urg'uni to'g'ri joylashtirish, tovushlarni benuqson talaffuz qilish va hokozolar;
4. Lingvistik obrazli vositalardan mohirona foydalanish.

Yuqoridagi fikr-mulohazalardan kelib chiqib notiq nutqqa qo'yiladigan talablarni qisqacha quyidagicha ifodalash mumkin:

- 1) u savodli va adabiy til me'yorlariga mos bo'lishi;
- 2) obrazli bo'lishi;
- 3) informatsion bo'lishi;
- 4) qiziqish uyg'otadigan bo'lishi kerak.

Mantiqiy ketma-ketlikning buzilishi, taqdimotda mantiqning yetishmasligi nutqning noto'g'riligiga olib keladi.

Zotan, to'g'ri nutq – bu, birinchi navbatda, o'zbek adabiy tilining amaldagi me'yorlariga rioya qilingan nutqdir.

Nutq – bu nutqning aytilishi (yoki yozib olinishi) jarayonida nutqni o'zini ifodalovchi faoliyat bo'lib, bu jarayonning natijasi nutqning asosiy birligini tashkil etuvchi matndir.

Nutq har doim qandaydir qo'zg'atuvchiga javob bo'lib, o'z navbatida nutq harakati u yoki bu javobni keltirib chiqaradi. Binobarin, nutq madaniyati nutq faoliyatining barcha ana shu komponentlarini va ularning tarkibiy qismlarini qamrab olishi kerak. Bu shuni anglatadiki, madaniy nuqtai nazardan, nutqda birinchi navbatda quyidagilar baholanadi:

- 1) maqsad va unga erishish vositalari;
- 2) nutqiy jarayon sifatida (nutq xatti-harakati);
- 3) nutqiy natija (matn).

Nutqning asosiy maqsadlari – axborot, his-tuyg'ularni ifodalash, ta'sir qilish – nafaqat muloqot holatlarining turlarini, nafaqat janrlarni, balki nutq xatti-harakati va nutqiy faoliyat natijasini baholashning u yoki bu mezonlarini ham keltirib chiqaradi.

Har qanday nutqiy faoliyatni baholashning asosiy mezoni uning samaradorligi va faoliyat o'z maqsadiga erishgan yoki erishmaganligi, agar erishilgan bo'lsa, qay darajada ekanligini baholashdir.

Xo'sh, nutqning asosiy maqsadlari nimalardan iborat?

- 1) axborotni uzatish (axborot, informatsion nutq);
- 2) his-tuyg'ularni ifodalash, baholash (hissiy-baho nutqi);
- 3) ma'lum bir nuqtai nazarni isbotlash uchun adresatga ta'sir o'tkazish (argumentlarga boy nutq).

Demak, nutqning barcha tarkibiy qismlarini nutq madaniyati, muloqot madaniyati va umuman madaniyat elementlari deb hisoblash mumkin. Demak, nutq madaniyati – bu shaxs va umuman jamiyatning jismoniy, moddiy va ma'naviy madaniyatining nutqiy faoliyatda namoyon bo'lish sohasidir.

Nutq madaniyatining darajalari va turlari. Nutq madaniyatining darajalari: a) yuqori; b) o'rta; s) past ko'rinishlarda bo'ladi. Bu ko'rinishlarni a) madaniy; b) nomadaniy; v) butunlay madaniyatsiz deb atash ham mumkin. Biz bu borada har bir insonni beixtiyor ravishda baholaymiz. Chunonchi, biz nutq madaniyatining juda yuqori darajasini yoki pastligini jimgina qayd etamiz va o'rtacha darajani sezmaymiz ham.

Nutqiy madaniyatning yuksakligi nutqning barcha jihatlarida yaqqol ko'rinadi. Tashqi tomondan – ovoz tovushlari va intonatsiyalari, odamning yurish-turishi, gapirishi, imo-ishoralari, mimikalari va qarashlari - bularning barchasi og'zaki nutqda ularning qanchalik darajada ekanligi nuqtai nazaridan baholanadi. U odamning boshqa odamlarga qanday munosabatda bo'lishini, suhbatni qanday o'tkazishini, monologni qanday qurishini va hokazolarni tahlil qiladi.

Nutqiy madaniyatning pastligi ham barcha xatti-harakatlarda yaqqol ko'rinadi. Agar yuksak madaniyatli odam hamma narsada hech kimga noqulaylik tug'dirmaslik uchun ehtiyot bo'lsa, past madaniyatli odam esa uni butunlay teskarisini qilishga majbur qiladi. Shuning uchun qo'pollik va o'tkir tabiatlilik, biror narsani bilmaslik va bilishni istamaslik va undan ham ko'proq har qanday me'yorlarga rioya qilishni istamaslik bular ayni nutqiy madaniyatsizlikda yaqqol namoyon bo'ladi. Aynan mana shu ko'rinishlar tufayli biz madaniyatni past odamni darhol tasavvur etamiz.

Nutq madaniyatining o'rtacha darajasining namoyon bo'lish doirasi ancha keng. Qoidaga ko'ra, bu holatda turli xil me'yorlarga ochiq e'tibor berilmaydi. Aksincha, vaziyatga qandaydir yo'naltirilganlik mavjud qoidabuzarlik jazolanishi mumkin bo'lganda asosiy me'yorlarga rioya qilish kerak. Aks holda, madaniyat darajasi o'rtacha bo'lgan odamlar, odatda,

yuqori darajadan ko'ra past darajaga yaqinroq bo'lishadi. Chunki haqiqatan ham yuqori darajadagi madaniyatga ega bo'lgan odam har qanday vaziyatda qoidalarni buzgan holda o'zini qurbon qilishga noloyiq deb hisoblaydi.

Nutq madaniyatini to'laonli egallagan ma'ruzachilar nutqi o'zbek tili lug'at boyligini yuqori darajada o'zlashtirganlik, sinonimlarning ma'nosi va qo'llanilishining barcha nuanslarini hisobga olgan holda, ulardan to'g'ri foydalanish kabi sifatlar bilan tavsiflanadi.

Shuningdek, ular quyidagi fazilatlar bilan ajralib turadi:

1. Adabiy tilning barcha uslublarini o'zlashtirish;
2. Adabiy til me'yorlariga (imlo va finish belgilari, imlo va intonatsiya, stilistik, leksik me'yoriy moslik va boshqalar) rioya qilish.

Biroq, mutlaqo xatosiz nutq juda kam uchraydigan hodisa. Ammo ma'ruzachi nutqida me'yorlarning minimal buzilishi bilan tavsiflanadi.

Jamiyatda nutq madaniyatini yuqori darajada egallagan toifaga mansub odamlarning soni, uni o'rta va past darajada egallagan odamlarning sonidan sezilarli darajada oz. Biroq aholining nutq madaniyati holatida ularning roli katta ahamiyatga ega. Chunki aynan shu toifaga ko'pchilik oliy ma'lumotlilar, jumladan maktab o'qituvchilari, universitet professor-o'qituvchilari, jurnalistlar va yozuvchilar kiradi.

Eng keng tarqalgani nutq madaniyatini o'rta darajada egallagan toifaga mansub insonlar bo'lib, uning tashuvchilari birinchi navbatda o'rta va to'liq bo'lmagan o'rta ma'lumotlilardir. Ular adabiy til me'yorlarini juda yuzaki bilish bilan ajralib turishadi. Shuning uchun ular talaffuzida o'rinsiz, noto'g'ri ma'noda va noto'g'ri talaffuz bilan qo'llaniladigan xorijiy so'zlar ko'p uchraydi. Nutqning oyoqma shaklini yaxshi bilmaslik bunday toifa odamlar uchun asosiy muammo hisoblanadi.

O'rtacha adabiy til vakillarining nutqi qo'pol va haqoratli so'zlarga to'la bo'ladi. Ular nutqida klishelar ustunlik qiladi. Tilni boshqarish, va nutqqa oldindan tayyorgarlik ko'rish kuzatilmaydi.

Shuning nutqning uchinchi past turi ham bo'lib, bu toifaga mansublar kam ma'lumotli aholi orasida uchraydi. Ularning nutqi faqat kundalik ishlatiladigan so'zlarga ega bo'lgan og'zaki nutqdan iborat. Ular o'zlaricha na rasmiy monolog va na yozma nutq ishlab chiqara olishmaydi.

Yoshlar orasida eng ommabop nutq madaniyatining turi o'rtacha adabiy tur bo'lib, u dunyoni idrok etish va tushunishda ishonitirishdan ko'ra ma'lumotlarning ustunligidagi keskinligi bilan ajralib turadi.

Jamiyat nutq madaniyatining hozirgi holatidan kelib chiqib, so'nggi paytlarda nutq madaniyati fanida o'zaro tushunishning asosi sifatida funktsional savodxonlik muammosi faol rivojlanmoqda. Funktsional savodxonlik lingvistik to'g'rilikning ahamiyatini inkor qilmaydi yoki kamaytirmaydi, balki nutq madaniyatini shakllantirishga sof lingvistik yondashuvning yetarli emasligini, birinchi navbatda nutqning asosiy funktsiyalari – kommunikativga e'tibor qarotish zarurligini ta'kidlaydi. Shuningdek nutqqa katta e'tibor berishni talab qiladi.

Xulosa va takliflar. Demak, nutq madaniyati pirovard natijada muloqot madaniyati bo'lib, uni o'zlashtirish inson umumiy madaniyatining yuksak darajada rivojlanganligini, ya'ni fikrlash, muayyan kommunikativ vazifani hal qilish uchun til vositalaridan unumli foydalanish kabilarni nazarda tutadi.

Nutq madaniyatini egallashning dastlabki bosqichlaridan biri, fikrlashda nutq faoliyatining mohiyatini anglashdir. Chunki insonning muloqot qilish qobiliyati, uning ijtimoiy mavqei nutq yaratish va nutq qobiliyati bilan ta'minlanadi. Matnlarni yaratish va idrok etish qobiliyati esa insonga o'zini shaxs sifatida ko'rsatishga imkon beradi.

Ikkinchi bosqichni nutq mexanizmlarini rivojlantirish va takomillashtirish deb atash mumkin. Xotirani, e'tiborni, tasavvurni va oldindan ko'rish qobiliyatini rivojlantirish nutqni o'stirish uchun muhim hisoblanadi. Natijada, nutq aniq, mantiqiy, ifodali va ma'lum bir bayonot tuzganda muallif nimani nazarda tutganini aniq yetkaza oladigan bo'ladi. Agar bu nutqda bu sifatlar sodir bo'lmasa, demak, o'sha odam matnning maqsadini, uning ma'nosini aniq tushunmaydi yoki aytilgan narsani tushunishni ta'minlaydigan so'zlarni topa olmaydi va shuning uchun u zaruriy nutqiy malakaga ega emas.

Yaxshi nutq aniq bo'lishi kerak. Uning og'zaki turining "nomunosib" so'zlar bilan ifloslanishi unga beparvo,

mas'uliyatsiz munosabat tufayli yuzaga keladi va asosan o'zbek tilining boyliklarini bilmaslik bilan izohlanadi.

Nutq sofligi uning zaruriy sifati bo'lib, u nutq madaniyatining mavjudligi va insonning umumiy madaniyatidan dalolat beradi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, nutq madaniyatining darajasi uning tarkibiy qismlari butunligida va matn (bayon) yaratish jarayonida namoyon bo'ladi. Lekin yaxshi matn yaratish uchun nutq madaniyatiga oid bilim va malakalar yetarli emas. Buning uchun matn yaratish qonunlarini ham bilish kerak.

ADABIYOTLAR

1. Рустамов А. Ўзбек тили жозибаси. Тошкент, Фафур Ғулом нашриёти, 2021. 536 бет.
2. Тожиёв Ё. Ўзбек тили морфемикаси. Тошкент, 2023. 68 бет.
3. Қудратов Т. Нутқ маданияти асослари. Тошкент, "Ўқитувчи" 1993. 160 бет.
4. Rasulov R., Mo'ydinov Q. Nutq madaniyati va notiqlik san'ati. Toshkent, 2015. 116 bet.
5. Bekmirzayev N. Nutq madaniyati va notiqlik asoslari. Toshkent, "Fan" nashriyoti, 2007. 156 bet.
6. Suyunov O.J., Tashmatov SH.O'. Notiqlik san'ati va nutq madaniyati fanidan ta'lim texnologiyasi. Samarqand, 2010. 110 bet.